

Utrikesdepartementet

Till Europeiska gemenskapernas domstol

Rättssekretariatet för EU-frågor

Yttrande i mål nr C-341/05 Laval un Partneri

med svar på domstolens frågor till den svenska regeringen i skrivelse den 17 november 2006

Med anledning av domstolens frågor till den svenska regeringen i anslutning till kallelsen till den muntliga förhandlingen i målet får den svenska regeringen härmed lämna följande svar.

Fråga nummer 1

Vilken andel av i Sverige etablerade företag är varken bundna av ett kollektivavtal eller en kollektiv överenskommelse med ett fackförbund?

Svar

Regeringen vill till en början erinra om att ett kollektivavtal till sin natur är ett avtal mellan en facklig organisation, som representerar arbetstagarna, och en arbetsgivare eller en sammanslutning av arbetsgivare. Begreppet arbetsgivare omfattar såväl offentliga arbetsgivare, alltså staten, landstingen och kommunerna, som privata och offentligt ägda arbetsgivare inom näringslivet samt arbetsgivare som inte bedriver näringsverksamhet. Exempel på de sistnämnda arbetsgivarna är ideella föreningar, vissa stiftelser samt enskilda personer, exempelvis privatpersoner som har anställda i sitt hushåll. I alla dessa sammanhang kan det förekomma kollektivavtal.

Begreppet företag omfattar – åtminstone i Sverige – också sådana näringsidkare som inte har några anställda, exempelvis en enskild byggnadsföretagare som bedriver näringsverksamhet under enskild firma utan

att ha någon anställd. Det kan uppskattas att av Sveriges cirka 1 miljon privata företag och föreningar är mer än hälften enskilda näringsidkare som inte har någon anställd.

Den senaste uppskattningen på området som har upprättats av den statliga myndigheten NUTEK, under medverkan av arbetsmarknadens parter, anger följande¹: antalet företag som omfattas av kollektivavtal uppskattas till mellan 87 000 och 108 000. Vid beräkningen av antalet företag som omfattas av kollektivavtal utgår man från ett genomsnitt, alltså 97 000 företag. Detta innebär att cirka 42 procent av företag med anställda inom den privata sektorn omfattas av kollektivavtal. Täckningsgraden avseende antalet *anställda* är dock betydligt högre och bedöms uppgå till cirka 90 procent. Eftersom företag med fler än fyra anställda står för cirka 87 procent av det totala antalet anställda, innebär detta att de kollektivavtalsanslutna arbetstagarna nästan uteslutande finns i företag med fler än fyra anställda.

Det bör noteras att NUTEK:s rapport omfattar alla verksamheter som har någon enda person anställd. Denna siffra omfattar således även företag och föreningar som har någon person anställd endast vid något enstaka tillfälle under året. Här återfinns även små verksamheter som endast bedriver verksamhet någon gång under året. Likaså omfattas familjeföretag, dvs. företag där endast ägaren själv eller någon i dennes familj är anställd. Vid alla dessa typer av små verksamheter är kollektivavtal ovanliga. Vad gäller familjeföretag är stridsåtgärder (med undantag för anställningsblockad) för att få till stånd kollektivavtal förbjudna.

Regeringen utgår i det följande från antagandet att domstolen huvudsakligen vill veta vad som gäller för sådana näringsidkare – privata och offentligt ägda – som har anställda i någon omfattning utöver det rent tillfälliga, alltså som är arbetsgivare och företag i ordets vanliga mening. Detta då det vanligen endast är sådana företag som träffas av krav på kollektivavtal. Detta torde utesluta sådana små verksamheter av det slag som berörts ovan. Därför tar regeringen i

---

¹ NUTEK:s rapport Näringslivets administrativa kostnader på arbetsrättsområdet, R 2006:03

fortsättningen inte upp sådana arbetsgivare som inte bedriver näringsverksamhet eller sådana näringsidkare som inte har några anställda..

Regeringen tar inte heller upp arbetsgivare inom den offentliga sektorn i det följande. Regeringen vill dock påpeka att 100 procent av arbetsgivarna i den offentliga sektorn – staten, landstingen och kommunerna – har kollektivavtal med fackliga organisationer.

En sådan precisering av begreppet företag i detta sammanhang borde enligt regeringens mening utgå från att där finns några anställda eftersom det normalt endast är sådana företag som kollektivavtalskrav riktas mot. Uppgifter från den statliga statistikmyndigheten Statistiska Centralbyrån (SCB) anger att det finns ca 90 000 företag som har fler än tre anställda. Som noterats ovan står dessa företag enligt siffror från NUTEK för fler än 87 procent av de anställda i privat sektor.

Problemet med en sådan siffra är som berörts ovan att den fångar in också verksamheter som inte aktivt bedriver någon omfattande verksamhet som arbetsgivare samt familjeföretag. Detta är verksamheter som fackliga organisationer normalt inte torde komma att ställa avtalskrav mot. Ett mindre trubbigt verktyg är att utgå från de verksamheter som faktiskt utbetalar löner eftersom man då fångar in endast de näringsidkare som verkligen bedriver en verksamhet och som har anställda. Ett företag med en årslönesumma på en miljon kr kan antas ha i vart fall några anställda. Månadslönen i genomsnitt på den privata marknaden låg nämligen år 2004 på cirka 24.400 kr enligt Medlingsinstitutets årsrapport 2005, varför man med en försiktig beräkning torde kunna anta att det i ett sådant fall rör sig om 2-3 årsanställda. Det fanns enligt SCB på hela den privata sektorn cirka 74 000 företag med en lönesumma överstigande en miljon kronor år 2005. Även i dessa fall finns ett antal små företag med familjeanställda gentemot vilka det inte ställs krav på kollektivavtal och andra små företag gentemot vilka det är ovanligt att kollektivavtalskrav ställs. Om man i stället ser på företag med en större årslönesumma än en miljon kronor är det troligt att dessa små verksamheter helt skulle uteslutas. En verksamhet med en årslönesumma på fem miljoner kronor torde omfatta cirka femton årsanställda (vid en försiktig beräkning). Det fanns enligt SCB på hela

den privata sektorn cirka 18 000 företag med en årslönesumma överstigande fem miljoner kronor år 2005.

Frågan om hur många företag som verkligen har kollektivavtal är inte heller lätt att besvara. När det gäller arbetsgivare som bedriver näringsverksamhet, alltså företag i ordets vanliga mening, finns det inte någon sammanhållen statistik eller några säkra uppgifter om hur många som är bundna av kollektivavtal eller som har en kollektiv överenskommelse med en facklig organisation. Den centrala arbetsgivarorganisationen på det privata området, Svenskt Näringsliv, har cirka 55 000 medlemsföretag av vilka nästan samtliga är bundna av kollektivavtal. Emellertid är inte alla företag medlemmar i den arbetsgivarorganisationen. Företag, som inte är medlemmar i den arbetsgivarorganisationen men som tecknar egna kollektivavtal direkt med en facklig organisation, s.k. hängavtal, finns inte registrerade någonstans. Det finns olika uppskattningar, bl.a. utgående från hur många företag som tecknar arbetsmarknadsförsäkringar, som innebär att det skulle finnas mellan 87 000 och 130 000 företag som är bundna av kollektivavtal.

Den partsgemensamma organisationen FORA som handhar försäkringsfrågor åt parterna och åt företag som inte är anslutna till någon arbetsgivarorganisation har viss statistik på området. Hos FORA finns register avseende företag som är medlemmar i arbetsgivarorganisationer som har kollektivavtal och som därigenom har försäkringar genom FORA. Därtill finns hos FORA statistik på icke anslutna företag som har s.k. hängavtal (dvs. avtal direkt med en facklig organisation) och som därigenom också har försäkringar genom FORA. Enligt FORA:s siffror för år 2006 har i gruppen företag med en lönesumma på högst en miljon kronor minst cirka 42 000 stycken kollektivavtal. Detta bör jämföras med SCB:s siffror för år 2004 som anger en totalsumma på cirka 74 000 företag med en lönesumma om högst en miljon kronor. Kollektivavtalsäckningen blir då cirka 57 procent. Som nämnts ovan torde jämförelsen vara något sned redan p.g.a. att det i totalgruppen hos SCB återfinns verksamheter som till sin karaktär är sådan att den normalt inte träffas av kollektivavtalskrav. Avseende något större verksamheter finns det enligt FORA:s siffror för år 2006 cirka 13.500 företag med en lönesumma överstigande fyra och en halv miljoner kronor. Detta bör jämföras med SCB:s

siffror för 2004 som anger en totalsumma på cirka 18 000 företag med en lönesumma överstigande fem miljoner kronor. Kollektivavtalsäckningen blir då cirka 75%.

Vad avser företag i den meningen att de har en pågående verksamhet som innefattar verkligt anställda (och inte är familjeföretag eller mycket små verksamheter eller har sporadisk verksamhet, vilka typer av företag normalt inte träffas av kollektivavtal i Sverige) torde slutsatsen således bli att graden av kollektivavtalsäckning ligger på någonstans mellan 57 procent och 75 procent, varvid det finns skäl att tro att siffran är betydligt närmare den senare än den förra eftersom den förra siffran innefattar vissa av de verksamheter vilka normalt inte träffas av kollektivavtalskrav. Härav följer att mellan 25 procent och 43 procent av de berörda företagen inte har kollektivavtal. Det skall dock noteras att uppgifterna är grundade på ett något osäkert statistiskt underlag, inte minst då jämförelserna måste ske mellan olika år och mellan statistik som framtagits med något varierande variabler och med olika syften.

Fråga nummer 2

Hur fastställs arbetsvillkoren och lönenivån i dessa företag?

Svar

Arbets- och anställningsvillkoren, inklusive lönen, fastställs i individuella anställningsavtal mellan arbetsgivaren och den enskilde arbetstagaren om inte arbetsgivaren är bunden av kollektivavtal och om det inte finns tvingande lagregler på området. Tvingande lagregler finns i vissa fall angående exempelvis diskriminering, arbetstid, ledigheter och arbetsmiljö.

Avtalsfriheten sträcker sig dock inte hur långt som helst. Det finns fall i rättspraxis där lönevillkoren har jämkats med tillämpning av 36 § avtalslagen, när de vid en jämförelse med kollektivavtalsvillkor för branschen har betraktats som oskäligen (exempelvis Arbetsdomstolens domar 1982 nr 142 och 1986 nr 78). I de fallen ersattes de avtalade lönevillkoren med lönevillkor som överensstämde med riksavtalet för branschen.

Om arbets- eller anställningsvillkor har lämnats oreglerade i det individuella anställningsavtalet kan villkoren i kollektivavtal få betydelse som sedvänja. Om det inte finns lagregler, som är fallet när det gäller lönevillkor, kan det dominerande kollektivavtalet inom branschen, eller det kollektivavtal som annars skulle vara närmast tillämpligt, få en utfyllande verkan (exempelvis Arbetsdomstolens domar 1983 nr 13 och 1976 nr 65 samt Högsta domstolens dom som refererats i Nytt Juridiskt Arkiv 1968 sid. 570).

Fråga nummer 3

Hur undviker dessa företag att ett fackförbund inleder kollektiva åtgärder?

Svar

När det gäller företag som inte har några anställda eller företag som endast har familjemedlemmar anställda har inte de fackliga organisationerna någon rätt att vidta stridsåtgärder (med undantag för anställningsblockader) för att driva igenom ett kollektivavtal (41 b § medbestämmandelagen).

Anledningen till att företag i övrigt inte har tecknat kollektivavtal är i allmänhet att de har få anställda, som kanske inte är medlemmar i någon facklig organisation. I ett sådant fall finns det inget rättsligt hinder för en facklig organisation att försöka driva igenom ett kollektivavtal. Men i praktiken kan det vara svårt för den fackliga organisationen att få kännedom om företaget.

Om en facklig organisation likväl vill försöka driva igenom ett kollektivavtal på arbetsplatsen har den rätt att vidta stridsåtgärder om inte arbetsgivaren vill teckna avtal. Enda sättet för arbetsgivaren att undvika stridsåtgärder är i ett sådant fall att ingå kollektivavtalet.

Fråga nummer 4

Förekommer det företag i byggsektorn bland dessa företag?

Svar

Ja. Regeringen vill utveckla svaret på följande sätt.

Det förekommer säkert företag i byggbranschen som inte har kollektivavtal men det torde vara synnerligen ovanligt vad avser företag som bedriver verksamhet med personer anställda i någon omfattning. I linje med vad som har anförts ovan i svaret på domstolens första fråga bör man vid svaret på också denna fråga se främst på sådana företag som kan förväntas ställas inför krav på kollektivavtal, dvs. företag som har arbetstagare anställda i någon omfattning.

Av uppgifter från SCB framgår det att det inom byggsektorn finns cirka 8 300 företag med en årslönesumma på en till fem miljoner kronor och cirka 1 500 företag med en årslönesumma på över fem miljoner kronor.

Årsgenomsnittslönen för en byggarbetare kan beräknas till ca 280 000 kronor (genomsnittslön på 136:50 per timme enligt Byggnads hemsida + helglön 4:70 + 12,8% semesterersättning multiplicerat med 1 800 timmar för att få fram en årslön), varför en årslönesumma på en miljon kronor i ett företag omfattar cirka 3 arbetstagare.

Arbetsgivareföreningen Sveriges Byggindustrier har cirka 2 700 medlemsföretag som är täckta av kollektivavtal. Byggnadsarbetareförbundet har vidare, enligt uppgift, cirka 8 500 hängavtal. Detta innebär att cirka 11 200 företag är täckta av kollektivavtal.

Eftersom erfarenheten visar att företag som har fler än bara några få anställda oftare får kollektivavtalskrav riktade mot sig än sådana som bara har någon enstaka anställd vid något enstaka tillfälle, kan man redan vid en jämförelse av antalet byggföretag som kan antas ha endast tre anställda med antalet kollektivavtal på området konstatera att när det gäller företag som har anställda i någon omfattning torde det vara mycket ovanligt att man inte har kollektivavtal.

Anders Kruse